

BABITS MIHÁLY

A SIMÓNÉ HÁZA

*Falusi tragédia
Színmű egy felvonásban*

S z e m é l y e k:

ÖZVEGY SIMÓNÉ

SIMÓ KÁROLY, fia

ANNA

ORVOS

BAKA PALI, hordár

CUCI, cigány

MAJOR, tűzoltó-főparancsnok

BALOG, járásbíró

TŰZOLTÓK, utcagyerek, nép

DÉLUTÁN, SÁTORFA

Udvar; háttérben a Simóné háza; fehérre meszelt, de láthatólag nem parasztház. Balra kert; a nap rásüt a színes gömbökre. Pelargónia (muskáтли), szép molnárné, kisasszonyvirág, gránát. A háza ablaktalan részén, a fal mellett georgina. A szomszéd ház nádas. – Jobbra kapu az utcára. A ház ajtaja az udvarra nyílik – régi szokás szerint A ház előtt széles pad és asztal.

Anna a ház körül foglalatoskodik; Simoné felülvagyáz. Meszelő, sajtár.

- SIMÓNÉ Hány óra már?
- ANNA Mindjárt háromnegyed.
- SIMÓNÉ Minden percen itt lehet. – Nézd, ott van még egy folt – ott a kapu fölött.
- ANNA Igen, tekintetes asszony.
- SIMÓNÉ A gazemberek! – Jobban, jobban! Sár? Bizonyosan valami kölyök dobta be megint. Nem láttál senkit a ház körül ólálkodni?
- ANNA Senkit sem láttam.
- SIMÓNÉ Szegényt az ág is húzza. Biztosra veszem, hogy ők voltak megint. – Föllebb meszeld! – Az a kamasz Ládi Pista rosszabb, mint akármilyen parasztkölyök. Sohase végy házat, Anna, soha!
- ANNA Szegény árva lány vagyok.
- SIMÓNÉ Zabálni, torkoskodni, hancúrozni, fakarddal hadakozni, törni-zúzni, szegény özvegyasszonyok házát sárral dobálni be! – Mondom neked, nem okos, aki házat vesz manapság.
- ANNA Elég lesz már, tekintetes asszony?
- SIMÓNÉ Még, ott fölül! – Más gondja nincs a világnak, mint hogy a szegény özvegyet nyomorgassa. Szegény apám ha látná! Tudod-e Anna, hogy ez a ház jobb napokat is látott?

ANNA Tudom, tekintetes asszony.

SIMÓNÉ Talán mindig gonosz kölykök prédája volt? De csak jöjjön meg egyszer a fiam! Siess Anna, minden percben itt lehet. Aztán a fiam nagyságos úr, érted? Nagyságos úr. Neki ez a cím jár. Persze, ha tudnák, ki a fiam ... De amint özvegyvel van dolga, vérszemet kap a világ. Tudják, hogy a házam egyetlen örömem. Boldog, akinek nincsen háza Anna. Én mindent megtettem. Nem tettem én meg mindent, Anna?

ANNA De igen, tekintetes asszony.

SIMÓNÉ Te tudod, Anna. Költöttem én egy krajcárt magamra? Úgy jártam mint az utolsó cseléd. De a házat főnntartottam, ahogy lehetett.

(Simóné) – Téged magamhoz vettelek. Mondd Anna, mi lett volna, ha nem veszek magamhoz?

ANNA Agyonütött volna az apám.

SIMÓNÉ Jó szívem van, arról nem tehetek. Te jó leány vagy, Anna. Az apád haszontalan iszákos; de te jó leány vagy. Egy cseléddel sem tudtam eddig kijönni – de te jó leány vagy; szerény leány. Egy hibád, hogy dologra kicsit lassúkezű vagy. Fürgének kell lenni a lánynak. Mikor én olyan fiatal leány voltam ... Hány óra?

ANNA Azt hiszem mindjárt ...

SIMÓNÉ No talán jó lesz. Minden percben jöhet, most jó lesz. Mindent nem győzők én sem. Csak hogy rendet találjon a fiam. Gyere elrakni odabenn. Hordd félre a sajtárt.

ANNA Igenis, tekintetes asszony.

SIMÓNÉ Legfőbb egy lányban a szerénység, elhíheted nekem. Én aki annyit dolgoztam életemben. A mai lányok mind feleselők. Lassanként az úr lesz a szolga. (Bemennek.)

(Valaki kívülről nekifut az utcakapunak és megüti a tenyerével.)

EGY HANG Apacs! (Az ütéstől a kapu kinyílik, és egy gyerek beesik.)
Nini, gyerekek, nyitva van!

II. GYEREK Pszt! Nincs itt a sárkány?

III. GYEREK Láttátok milyen vörös volt? Jól feldühösítettük!

I. GYEREK Én azt mondom, hogy a sárkány vendéget vár.

III. GYEREK Az, vendéget? Nem hallottad a Kati nénitől, hogy milyen fősvény?

I. GYEREK Másképp nem lenne nyitva a kapu.

II. GYEREK Kuss, idejönnek. (Elrebbenek, miközben az első egy nagy pamat sárt csap a hószín falra.)
(Jön Simó Károly; utána Baka Pali, a poggyással.)

KÁROLY Eszerint maga ismeri az anyámat?

PALI Ismertem én a nagyságos urat is, mikor akkora volt, mint ez a koffer – de féllilyen nehéz se; ez aligha könyvvel nincs tele. Mert uram, én mindig csak azt mondom: minden nehéz a világon, de semmi sem olyan nehéz, mint a tudomány. Azt tessék elhinni. Én húsz éve hordom a terút a vasútról. Én vagyok az első számú hordár. Ezt aki akarja, a sapkámon olvashatja; de úgyis tudja mindenki. Azért mondta is a múltkor a Cuci: Koma, kelmed bátran elzálogosíthatná a sapkáját; úgyis tudja mindenki, hogy kend az első számú. A legelső számú. Mióta szegény feleségem...

KÁROLY És hogy van az anyám? (Benéz az első ablakon.) Itt úgy látszik nincs senki. (Megáll. Tétova, fáradt.)

PALI Nincs annak semmi baja kérem, azt tessék elhinni. Minek mondanék rá nemigazat, mikor nincs semmi okom; nem igaz? Nagyon jót tett velem a tekintetes asszony, hogy magához vette a leányomat. Igaz, hogy azóta már kereshetne, ha elment volna szolgálni, vagy gyárba; hat forintot is kereshetne hónapján. De én mindig csak azt mondom: minek nekem a hat forint; mikor csak elinnám. Tetszik látni, megmondom ami igaz. Így legalább van a leányomnak tisztességes ruhája; nincs igazam nagyságos úr?

KÁROLY Merre lehetnek?

PALI Szegény feleségem is mindig azt mondta: csak tisztességes ruhája legyen! – Én úgysem tudnék lánnyal bánni. – aligha hátul nincsenek: a tekintetes asszony félti az első szobáit. Tessék nézni: megint kimeszeltek. Én mindig csak azt mondom: a tekintetes asszonyban ez a ház tartja a lelket; ha ez nem volna, már rég odavolna. Mindenkinek megvan a maga kedvtelése; nincs igazam? Más, ha viszket, a bőrét vakarja; a tekintetes asszony a házát vakarja. Én inni szoktam olykor. Megmondom ami igaz. Mások azt mondják. Ne igyam; de én mindig csak azt mondom: mindenkinek megvan a maga kedvtelése. Miért ne igyam, ha jól esik? Megszolgállok érte. Valaki azért lehet becsületes ember, ha iszik is; nincs igazam nagyságos úr?

(Simóné jön.)

SIMÓNÉ De, ő az, richtig. – Isten hozott Károly. Csakhogy megérkeztél! ... Nem is hallottam a kocsizörgést.

KÁROLY Gyalog jöttem. – Közel van az állomás.

SIMÓNÉ Jól teted fiam. Manap csak az jut valamire, aki takarékos. – Ez az ember mit kap?

PALI No hisz tán meg sem ismer a tekintetes asszony. A tekintetes asszony szeret alkudni; de én mindenütt egyformán kapok, mert én városi hordár vagyok; egyes a számom.

KÁROLY (Kifizeti a hordárt)

SIMÓNÉ Annának ma dolga van.

PALI No hisz, mintha lopni akarnék. A lányomat csak megnézhetem. Én is csak apa vagyok. (El.)

KÁROLY Ne bánts, mama.

SIMÓNÉ Lopja tőlem a lánya idejét. Én tartom a lányát. A paraszt mind haszontalan és szemtelen, kivált, ha asszonnyal van dolga. – Hadd nézzelek hát meg. Négy év óta nem láttalak. Anna, hozz fel bort a nagyságos úrnak. Egy kicsit felüdülsz.

KÁROLY Ritkán szabadulhatok.

SIMÓNÉ Csakhogy egyszer eszedbe jutott meglátogatni szegény anyádat. Maholnap úgyis ki tudja látsz-e többé? Én szegény özvegyasszony vagyok. Érted vesződtem mindig: hogy téged felnevelhesselek, és a házat tisztességben fenntarthassam számodra. Ne higgy fiam, ha anyádat kisebbíteni akarják előtted. Azt mondják, fősvény vagyok; de hogy neveltelek volna föl, ha nem lettem volna takarékos? Szegény apádnak az a kis nyugdíja...

(Anna jön a borral és el.)

SIMÓNÉ Talán bejössz...

KÁROLY Majd azután megnézem a lakást; de most jobban esik itt az udvaron. – Szép a háza.

SIMÓNÉ Ah, már megint egy sárfolt! Haszontalan kölykek. Sírba visznek. – Kóstold meg fiam. Szegény özvegyasszony vagyok, de a fiamtól semmit sem sajnálok.

KÁROLY Köszönöm anyám

SIMÓNÉ Mindig úriasszony voltam. Két gondom volt életemben, a fiam és a házam. Nem is hiszi, aki nem tudja, mennyi gondot ad egy ház egy szegény özvegynek. Szegény apád mindig azt mondta: mama, ha pénzem lesz, építünk rá egy emeletet, s akkor ez lesz a legszebb ház Sátorfán. – Én mindent megtettem. Mondhatom, e rossz kölykek dacára nincs több ilyen tisztán, rendesen tartott ház az egész városban.

KÁROLY Igazán szép tiszta.

SIMÓNÉ Egész életemben rendes asszony voltam. – Emlékszel, kis korodban hányszor firkáltad be a falát, rúgtad le a sarkát magad is? Nem volt még annyi belátásod, hogy tudtad volna, hogy csak teérted vesződöm. –

KÁROLY Mama sokat szidott.

SIMÓNÉ Gyere, hadd nézzelek. Jó színbe' vagy. Neked nem árt a pesti levegő.

KÁROLY Mi újság Sátorfán?

SIMÓNÉ Semmi... az öreg Ingoványiné eladta a házat; talán már hallottad. Egy zsidó vette meg. Manap csak a zsidók vesznek házat; de nem is érdemes tisztességes keresztény embernek, hidd el; tartani sem érdemes. – Én néha betegeskedem. Itt is fáj, ott is fáj. Az orvos azt mondja: idegesség. – De hát te hogyan vagy? Mi újság Pesten? Hisz ha nem volnék ilyen öreg és nem kerülne oly sokba, nem mondom, hogy meg nem látogatnálak. Szegény apád mindig tervezte, hogy fölvisz. Sok jó ismerőse volt ott szegény apádnak, sok jóakarója volt. Lánykoromban én is voltam ám Pesten. De már azóta sok megváltozott. – Engem ma csak a fiam érdekel.

KÁROLY Egészen jól érzem magamat.

SIMÓNÉ Van-e kilátásod előléptetésre? Megvan még a régi főnököd – hogy is hívták?

KÁROLY Édesanyám, éppen azért iparkodtam ezt a kis szabadságot kieszközölni, mert valamiről beszélni akarok édesanyámmal. A főnököm – ugyanaz aki volt – igen kedves ember, mint már többször írtam, nagyon megszeretett és úgyszólván minden felelősséggel járó munkát velem végeztet.

SIMÓNÉ Sohase mulaszd el jóakarókat szerezni magadnak. Manap minden a protekció. Én szegény özvegyasszony vagyok. Jársz most is a házukhoz sokat?

KÁROLY Most mindennap járok. Édesanyám, éppen azt akartam főleg közölni édesanyámmal, hogy nincs kizárva, hogy nemsokára asszonyt hozok a házhoz. A főnököm nem idegenkedik attól a gondolattól, hogy nőül adja hozzám a leányát...

SIMÓNÉ Fel kell fiam használni a szerencsét – ha igazán szerencse kínálkozik. De semmit se tégy elhamarkodva. Gondold meg, hogy az egész életedre kiható lépés lesz. Sokan megbánták keservesen, akik első fellobbanásukra hallgatva beleugrottak ilyesmibe. -

KÁROLY ... s a leány szívesen hozzám jön.

SIMÓNÉ Mindent okosan. – Szép leány?

- KÁROLY Csinos. És a főnököm nagyon gazdag ember – rendkívül gazdag ember. És az összeköttetések ... az egész jövőm egy csapásra meg lenne alapítva.
- SIMÓNÉ A kitartás mindig meghozza a maga jutalmát. Én is egész életemben dolgozó asszony voltam, s meg is értem azt, hogy fölneveltelek, fölntartottam a házat s innen-onnan viszonzni tudod, amit érted tettem. Hidd el, édes fiam, senki sem örül úgy a szerencsédnek, mint édesanyád.
- KÁROLY Rettenetes lenne örökké lenni maradni. Már gyermekkoromban mindig börtönben éreztem magamat, amikor a szép nagy világra gondoltam, és hogy tán egész életemben csak a börtönablakaimon át élvezhetem. Csupán azért a szamárságért, mert nem születtem néhány ezer forinttal gazdagabbnak. Nincs jobb érzés, mint amikor az ember nyitva lát egy sorompót maga előtt – előre! Olyan erősnek érezném magamat – olyan szabadnak! Mindjárt nyitva állna előttem a világ! Csakhogy -
- SIMÓNÉ Ne bízd el fiam magadat a szerencsében se. Ne táplálj nagyon nagy reményeket, nehogy aztán annál keservesebben megcsalódjál. – Minden bizonyos?
- KÁROLY Éppen erről akarok beszélni. Tudja mama, az apósom olyan józan, körültekintő ember, aki nemcsak teljesen biztosítva akarja látni a lánya jövőjét, hanem amellettt üzletember is, aki egyoldalú áldozatokba elvből nem megy bele. Hisz ez csak természetes, ugye, aki egész életét az üzletben töltötte. – Micinek van harmincezer forint hozománya, és a főnököm azt kívánja, hogy ennek kétharmad részét, vagyis húszezer koronát még én is biztosítsak hozzá – ez az egyetlen feltétele.
- SIMÓNÉ Húszezer koronát?
- KÁROLY Csak húszezer koronát.
- SIMÓNÉ Fiam, az embernek, ha tisztességes akar maradni, sokról le kell mondania ebben az életben. Lásd, nekem is mennyi mindenről kellett lemondanom, hogy tisztességesen felnevelhesselek és a házat jó karban tarthassam! Semmit sem költöttem magamra; úgy jártam, mint az utolsó cseléd. -

KÁROLY Még egy utolsó áldozatra kérem, édesanyám. Ez voltaképp nem is lesz áldozat, mert fiának és saját magának a szerencséjét fogja megalapítani vele. Nekem nincsen húszezer koronám és nem is kapok annyit kölcsön, legalább nem a főnököm tudtán kívül. Édesanyámnak bizonyosan van megtakarított pénze, kérem, segítsen ki néhány ezer forinttal.

SIMÓNÉ Néhány ezer forinttal? Fiam, honnan vennék én néhány ezer forintot? Te tudod, hogy szegény özvegyasszony vagyok. Hisz csak volna; kinek adnám mint neked? De látod, hogy nincsen. A kis nyugdíj édesapád után alig elég hónapról hónapra. Az élelem napról napra drágább. A ház tatarozása többbe kerül, mint a bennlakás ér. Az adó óriási. Számítsd ki, ha nem hiszel anyádnak! Honnan lenne nekem megtakarított pénzem:

KÁROLY Azért édesanyám tudna nekem pénzt szerezni, ha belátná, hogy milyen – milyen -

SIMÓNÉ Ugyan honnan szereznék? Talán kölcsön vegyek? Ki ad nekem kölcsön is? – Tudják, hogy semmim sincs. Azért, mert ez a kis házam van? Erre ugyan nem sokat kapsz a mai világban. Honnan vennék én neked – néhány ezer forintot? Szívesen megtenném fiam, - de ha nincs – nincs. Ami nem lehet, azt nem lehet.

KÁROLY Adja el a házat.
(Szünet)

KÁROLY Magát úgyis kimeríti az a sok házi gond. Mennyit vesződik, mérgelődik! Egy jó bérlakásban sokkal kényelmesebben, gondtalanabban meglenne addig, míg megházasodnám és hozzánk költözhetik...

SIMÓNÉ Hogyan? Ezt a házat? Eladjam? -

KÁROLY Adja el mama. Minek magának a ház! Bérbe úgysem adhatja, mert ahhoz kicsike; hát nem jövedelmez semmit, magának pedig nagy is.

SIMÓNÉ De Károly, hisz ez lehetetlen! Bérbe adni a házat!

KÁROLY Adja el! Előbb mondta hogy a bennlakás nem hozza be a tatarozást. Adja el!

- SIMÓNÉ Adjam el! Persze, minek nekem a ház! Én már öregasszony vagyok – hát minek nekem a ház! Elég hely lenne már nekem egy kis sírgödör – ugye, arra gondolsz?
- KÁROLY De nem, mama, hát ne értsen félre! Én nem akarom, hogy maga valamit nélkülözzön. Maga mondta előbb, hogy nem érdemes manapság házat tartani. Én csak a maga kényelmét akarom.
- SIMÓNÉ Meg csak úgy mellékesen a saját kényelmedet, ugye? Szegény özvegy anyád lótfut, töri magát egész nap, majd megvész, majd kiölti a nyelvét a dologban; aztán itt a köszönet! Itt a hála! Vén koromra a bőrömet is lehúzná rólam.
- KÁROLY Ugyan mama, ne fogjon fel mindent mindjárt olyan tragikusan. A háza még nem a bőre.
- SIMÓNÉ Lehúznád te azt is! Ilyen voltál mindig – már kicsi korodban. Mást se tudtál, mint rontani, kárt csinálni, falakat rugdalni... Örültél már akkor is, ha az anyádat szomoríthattad.
- KÁROLY Mama meg örült, ha elronthatta egy kedves játékomat ... már akkor is -
- SIMÓNÉ És most, alighogy felcseperedett, felém se néz különben; - egyszer örülök, hogy eszébe jutok – és lám ni, miért jön! Mintha a csillagokban lett volna megírva! Ó Istenem, Istenem, mért mérted ezt rám, hogy a fiam, akibe egyetlen reményemet tettem, éppen ő akarjon egyetlen örömtől megfosztani!
- KÁROLY - és most, ha tudná, mit ront el! Mit ront el! – Ó mama, nézze csak, - hisz magának is be kell látnia, - hisz végre maga az én édesanyám. –
(megfogja a kezét.)
- SIMÓNÉ Hagyj engem – hagyj engem pusztulni. – Úgyis azt kívánod. – Látod, hogy dögrováson vagyok – akkor meglesz a kívánságod. -
- KÁROLY De édesanyám, az Istenre kérem, nézze, beszéljünk higgadtan. – Látja, maga is egy kicsit ideges, én is könnyen kijövök a sodromból – bocsásson meg – nem akartam – nem tudtam, hogy annyira a szívéhez nőtt ez a rossz régi ház. -

- SIMÓNÉ Persze, rossz régi ház – ahol az anyád élt, ahol az apád meghalt, az a palotákhoz szokott kényes pesti úrnak most egy rossz régi ház. -
- KÁROLY De édesanyám, kérem – beszéljünk nyugodtan, - maga is be fogja látni, hogy nem dobhatom oda minden reményemet, egész jövőmet, előmenetelemet, mindenemet ezért az egy házért. Ezer ilyen házat veszek magának, hogyha – hogyha -
- SIMÓNÉ Mindent megtettem, hogy felneveljem, hogy az előmenetelét biztosítsam – és most itt a hála! Mondd te is szeszélyesnek az anyád, mikor az egész városban úgylis mindenki őt bántja! – Én akarom az ő jövőjét elrontani!
- KÁROLY Irtózatos! Irtózatos! Mikor már minden szépen megvolna, mikor az ember hosszas küszködés, nyomorgás után végre célhoz érne: egyszerre hagyja ott, mondjon le – egy asszonyi személy miatt. Ah, meg kell örülni! Neki is, neki is saját jóléte volna és nem akarja belátni! Hisz ami nekem jó, az csak az anyámnak is jó! Megint megszedhetné magát, feljöhetne Pestre, nyugalmasan élhetne, tehetne, amit akarna – és ő! Istenem, Istenem, világosítsd már föl! -
- SIMÓNÉ Hogy beszél! Pedig tudja, hogy én érte minden áldozatra kész voltam és kész vagyok mindig – mindig. – Tudod-e, hogy ki vagyok én? Tudod-e hogy az anyád vagyok, Költöttem én egy krajcárt magamra? Édes Istenem, hogy ezt mérted rám, hogy a saját fiam! – Mindig rosszakarója volt az édesanyjának.
- (Sír)
- KÁROLY Édesanyám, hát lássa be, hogy a javát akarom! Mindig a szegénységről panaszkodott – most itt van az egyetlen alkalom mindenre, mindenre – és elszalasztaná?
- SIMÓNÉ Nem bánom hát, vedd el mindenemet, húzd le az utolsó ingemet is, add el a házamat, ami az egyetlen gondom volt, örömöm – vigasztalásom – egész vagyonom – ne mondd, hogy szegény öreg anyád szeszélye áll útjában a te kényelmednek – ne tégy nekem szemrehányásokat – lásd, hogy minden áldozatra kész vagyok teérted – magadra vess hogyha -

KÁROLY Nekem nem kell mamától áldozat; azt akarom, hogy lássa be a maga javát és -

SIMÓNÉ Tudhatod, hogy én mindent szívesen megteszek, ha tudom, hogy az javadra szolgál. Azt hiszed, hogy magamért ragaszkodom valamihez? Öreg asszony vagyok. Mit kívánhatnék én már ezen a világon? Előttem már csak a temető áll. Én mindent megteszek, mihelyt belátom, hogy a javadra szolgál. De ha mindent az első kapricodat követve, könnyelműen el hagynálak tékozolni: a te meggondolatlanságoddal, mid maradt volna már?

KÁROLY Látja mamám, hogy teljes meggondoltsággal cselekszem – hisz nem vagyok szerelmes, mint egy gimnazista – nem szegény lányt akarok elvenni.

(Ebben a pillanatban a kapu fölött az utcáról egy sárpamat zúdul be a szűzfehér falra, és ott szétzúzódik, nagy fekete foltot hagyva maga után.)

SIMÓNÉ (Fölpattan) Ah, haszontalanok! (Kívülről kacagás hallatszik.) Mindenki engem bánt! Megállj gazember, megyek a városházára, ha van igazság a földön, lehetetlen, hogy meg ne védelmezzék egy szegény özvegyasszony... Nyomorult csavargók! Itt a fiam, majd tesz az róla -

KÁROLY Maga – ugyan – nevetséges – hisz nem látja, hogy csak annál jobban...?

SIMÓNÉ Persze – te is, te is – még a saját fiam is ellenem fordul! – El akarja venni szegény anyjától utolsó vigasztalását, egyetlen hajlékát vén napjaira – csupán, mert hirtelen szeszélye támadt – mindig ily szeszélyes voltál! Amit megkívántál, mindjárt kellett is! – megházasodni – nyakamra hozni egy előkelő menyet, aki selypít, öltözködik, sétál, - fumigálja szegény rongyos anyósát -

KÁROLY De mama -

SIMÓNÉ S aki mellett te is boldogtalan lennél – igen, te is, magad is, keservesen megbánnád, ha az anyád hagyta volna – hisz nem szereted – biztos nem is éppen fiatal már – csak pazarolna,

tönkrejuttatna, nyakadra vénülne – még nekem tennél szemrehányást -

KÁROLY

De mama, áthallik a szomszédba -

SIMÓNÉ

Itt van, még beszélnem sem szabad – az anyám hallgasson – csak adja a pénzt és hallgasson! – Köszönd meg haszontalan, hogy megakadályozom, hogy a saját ostobaságoddal szerencsétlenné tedd magadat! Más anya kitagadna – elkergetne -

KÁROLY

Ó ha tudná, ha tudná, mit csinál, mit ront el! – Ó hogy az anyám! – éppen az anyám! – A legszebb jövő – a legszebb kilátások – szabadság! – szép nagyvilág! – pár rongy ezresért! – Irtózatos – irtózatos! -

SIMÓNÉ

(Szoknyájával töröli a sárfoltot a falról) Szegény, szegény házam! – Mindenki téged bánt! Észrevették, milyen kedves vagy nekem, és most mind rád törnek! – Hát ki vagyok én? – Mit vétettem a jóságos égnek? – Két örömöm volt az életben. A házam és a fiam. – Miért méri ezt épp rám a magasságbéli, hogy egyik a másikat akarja elvenni. – Mit vétettem? Mit vétettem?

KÁROLY

Most is csak a házát dédelgeti! – Hogy a mennydörgős mennykő csapna már bele abba a nyomorult házába! (Ökölrel kitöri az egyik ablakot.)

SIMÓNÉ

(Odafut) Megállj! – Megállj! –

(Az utcakapu kinyílik és bejő az orvos, mindjárt levéve kemény kalapját, hajlongva.)

ORVOS

(Közeledve Simónéhoz) alászolgája. Jó napot kívánok. Hát hogy van ilyenkor?

SIMÓNÉ

Jézusom a doktor úr. (Összeszedve magát.) Isten hozta doktor úr; (a törött ablakra nézve) tessék talán besétálni.

ORVOS

Á, a kedves fia is itthon méltóztatik lenni. Rég volt szerencsém. Hogy mint tetszik érezni magát?

KÁROLY

(Láthatólag kissé szégyenkezve és nyomogatva az ablaktól megvérezett jobbát) Tessék, tessék, doktor úr.

(Bemennek. Anna hátul a konyha felől jön, óvatosan, előbb meggyőződve, hogy bementek-e már. Amint az előtérbe ér: benyitja az utcakaput és szembejön vele Baka Pali.)

- ANNA Éppen kelmedet keresem. – Fúj, már megint a kocsmában volt.
- PALI Én mindig csak azt mondom: az az utolsó, mikor az embernek a tulajdon leánya előtt is szégyellnie kell magát. Miért neveltelek? Hisz ami igaz, az igaz, nem szép tőlem, hogy iszom. Gyerekeim vannak, hát nem szép tőlem, hogy iszom. Megmondom, ami igaz. De mégis csak azt mondom. Azt tartja a szentírás: „Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess a földön.” – Rongy három hatos volt csak. Hogy az Isten verje meg az anyjától belészállt fősvénységét! Ha már pesti úr, hát pestiesen is adhatott volna; nincs igazam? Én mindig csak azt mondom: pestiesen is adhatott volna. – Bementek?
- ANNA Be; itt van a doktor úr.
- PALI Nem ereszteni az apát a lányához, ebet a kölykihöz! Nem szép tőlem, hogy iszom. Ha nem innám, mindenkinek szemébe mondhatnám az igazat. – Szegény ember kutya.
- Postás uram,
Mért levelezett,
Míg a tengeren
Át nem evezett?
- Nem jó nóta ez; tetves nóta. Tudsz-e valami jobb nótát?
- ANNA Ne énekeljen most; meghallják odabenn.
- PALI „Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess a földön.” Tanultam én valamit. Ha nem tanultam volna, nem lennék városi ember, ami vagyok; a legelső számú. – Nem jól teszem, hogy iszom. Ha nem innám, házam volna, mint ennek a héjas csigának itt. – szeretsz-e itt lenni?
- ANNA (Keserűen Tudja apám, hogy mennyire szeretek!

- PALI Ha az apád nem inna, nem kéne itt lenned. – Komisz teknősbéka! – Tudod mit? Öld meg! Te főzöl rája! Főzz neki bahógombát. Azt mondják, hogy a nadragulya is megteszi. Legjobb a bahógiva. Szegény ember kutya. Rossz-asszonyokgyökerét! Három rongy hatos! Öld meg mind a kettőt.
- ANNA Jöjjön be a konyhába.
- PALI (A törött ablakra nézve) No tisztelendő úr, van ám csoda! Betörött a héjas csiga héja. Csigabiga öltsd ki szarvadat! Ha a héját bántják, neki fáj. Tokjába húzódott.
- ANNA Jöjjön, jöjjön! (Bevonja a konyhába.)
(Károly és az orvos a lakásból jönnek.)
- KÁROLY Mégis rettenetes, doktor úr, rettenetes!
- ORVOS Ideggyöngeség, kérem alássan, ideggyöngeség. A kedves anyjának gyakran vannak idegrohamai. Ezt, kérem, csakis pszihopatikus kezeléssel lehet gyógyítani. Szórakoztatni kell – mással.
- KÁROLY De nézze, doktor úr – tegyük fel, hogy az idegroham elmúlik – érti? Teljesen elmúlik – jól ápolják és csillapítják és teljesen elmúlik – vajon eltűnik-e vele a ferde elhatározás is – ez a makacs szeszély – amelyre vezetett? Remélhetem?
- ORVOS Hogy tetszik ezt érteni, Ez az idegroham épp ez az egy idegroham vagy - ? Mennyi időre?
- KÁROLY Doktor úr – Ön mindig jó barátja volt a családnak. Ön modern, felvilágosodott ember. Szerény, visszavonult ember, de mindenki ismeri tudományát és szabadelvűségét.
- ORVOS Nono. Szóra sem érdemes. Agglegény vagyok. Egyéb dolgom sem volt, mint tanulni. S a tudás ellensége az előítéleteknek: azt tetszik tudni – tapasztalásból.
- KÁROLY Olyan szükségét érzem ... Kit találok e nyomorult faluban, aki megértene?
- ORVOS Kérem. – Kérem. – Igen megtisztelve fogom magamat érezni, ha bizalmára méltat.

KÁROLY Látja doktor úr, példát adok a lelki átöröklésre. Velem született a panaszkodás, a lamentálás szüksége. Az anyámtól örököltem. Bocsásson meg, ha alkalmatlankodom.

ORVOS Kérem alássan ... Kérem alássan...

KÁROLY Doktor úr, én szegény ember vagyok. Olyan kilátásaim vannak, amilyenek az életben csak egyszer kínálkoznak. Hamar kell rájuk válaszolni. Az anyámtól függ minden. Mondja: remélhetek?

ORVOS Hát, kérem alássan, az igazat megvallva, azt éppen nem tarthatom valószínűnek, hogy önagysága rövid idő alatt – hogy is mondjam csak? – más nézetekre térjen. Valahányszor ez a – méltóztassék megengedni, hogy így nevezem, így jobban meg tetszik majd érteni – ez a rögeszme visszatér, felújul az idegroham. Ezúttal így is lehetetlen elvágni az összes asszociáció-kapcsokat. De ha zavarják a rögeszmét, akkor éppen üldözési mániává fejlődik.

KÁROLY Mit tegyek? Mit tegyek, Egyszer előttem az élet – az egész élet – minden gyönyörével – pompájával – és most lemondani! – Lemondani! – Kitalálok én valaha ebből a labirintusból, - Ködből?

ORVOS Nono, csak ne tessék mindjárt felizgatni magát. Ha jobban meggondoljuk, talán nem is olyan nehéz az a lemondás. Csak arra méltóztassék gondolni, hogy ez a véletlen alkalom éppen úgy el is maradhatott volna, és akkor álmodni sem méltóztatott volna felőle. Úgy kell venni, mintha semmi sem változott volna . aminthogy nem is változik semmi sem.

KÁROLY Ha tudná doktor úr, ha tudná. – Már gyerekkoromban – higgye el doktor úr – ne nevéssen ki – már gyerekkoromban úgy éreztem, hogy el kell ennek jönni – hogy ki vagyok választva – tudtam – és most itt van – itt van – és hiába!

ORVOS Nono! Még – jöhet -

KÁROLY Nem jön, nem jön! Hiszen könnyű annak a parasztnak, aki egész életében nem tud – nem ismer különbet – de mi, akik megismertük – akik beláttunk az életbe – az igazi életbe – mindig csak ablakon – börtönablakon – ah! – És senki, senki

úgy mint én – olyan vágy! Olyan érzés! Képesség! – hiába ...
Mikor egy kapu áll előttünk – egy szörnyű, erős kapu –
üvegkapu – egyszer egy pillanatra megnyílik: - és akkor
hátról megfognak – egy gyöngé asszonykéz! – Sohase nyílik
többet!

ORVOS Tessék meggondolni, mit csinált volna a pénzzel – csak azt,
ami jobb pénz nélkül – Ha még szerelmes volna a -

KÁROLY Szerelem – ne is emlegesse orvos úr! – Úgy látszik, most
jönnek a régi erkölcsös mondások: arany középszer,
gazdagnak sincs két gyomra, több szerelmi ereje –
megelégedés – ugyan menjen! Itt az élet, és én élvezni
akarom! Ismerek egy hölgyet – ha látná! – mint a tűz!
Mindjárt az enyém lenne. Élni akarom! Mit el nem
követnék érte. És bűnnel –

ORVOS Vannak ilyen teóriák.

KÁROLY Ó, mint fogok! Mit fogok ...!

ORVOS Megmondom én kérem: nem fog semmit. Ideges, mint az
édesanyja – tőle örökölte – türelmetlen, elégedetlen, az is lesz
egész életében; de azért csak leéli az életét, szépen, mint más.
Nem jól van ez így. – De nézze: így voltam én is: egész
életem hasztalan vágyakozás volt; mire? Nem tudom – és
most itt vagyok, egyedül; élek, miért? Nem tudom. Meg fog
élni.

KÁROLY (Szomorúan) Úgy látszik.

ORVOS Hisz tetszik tudni, a teóriákat valljuk, de nem követjük. A régi
erkölcs megmarad, ha jó, ha rossz.

(Az utolsó szavak közt Károly az orvost a kapuig kísérte.)

KÁROLY Gyűlölöm ezt a ronda házat. Ragyogsz nyomorult? Hogy
vigyorog a tiszta agyarával, hófehéren, mint egy vén pedáns,
aki kinevezi a magamforma szegény félbolondot. Kórházam,
börtönöm! Kínai falam! Becéznek, bitor? – Még be is van
biztosítva.

ORVOS S valaha, lehet, Önnek is vigasztalása lesz e ház –

KÁROLY Nem; téved doktor úr; én gyűlölöm; ha rám marad megölöm ... fölgyújtom! – Még be is van biztosítva.

ORVOS Tessék gondoskodni édesanyja és a saját egészségéről, tessék szórakozni, elfelejteni ezt az egész ügyet és megbocsátani a szegény háznak...

KÁROLY Mint egy baljós emlék, mint egy szemrehányás fog mindig a szemembe fehéredni. Száz nagy bűn inkább, mint egy ily mulasztás. Késő bánat, eb gondolat. – Be van biztosítva! Egész életemben kínozni fog! Ez az igazi lelkimardosás – nem gondolja orvos úr? Veszett fejszének a nyele. –

ORVOS Nono, Nyugalom, több nyugalom! Tetszik tudni: a fő az egészség.

KÁROLY S ez legyen a börtönöm – életfogytig?! Siralomházam? Annál rosszabb, ha tovább, - tovább szenvedek benne. Nyomorult, hogy benned kellett születnem, rossz jel alatt. Megkötsz, mint fát a földje. Bölcsőmből csak a sírba? Utálatos kalitka! Volna csőröm, betörnélek, mint a csirke a tojánhéjat.

ORVOS Nono –

KÁROLY Minden, minden siralomházra emlékeztet: siralomház egy életem át! Ezek a karógömbök ott olyan vörösen ragyognak, mint a siralomházi gyertyák. Persze alkonyodik. Beborult már nekem! – Virágokkal hintik be a siralomházat is. (Tépi őket.) Kinevet? Kinevethet. De ha tudná, milyen más, milyen más! Ahonnan most jöttem, és ahol most vagyok – hahaha! Én is nevetek. Ezt a házat féltik úgy? Szeretik úgy? Erre büszkék, erre? Ezt nem engedik eladni – hahaha! Hol a parkett? Hol a villanyvilágítás? Park? Szőnyegek? – Milyen más világ! És én itt vénüljek meg! Itt? Oda csak ablakon át nézzek! – Be is van biztosítva.

ORVOS Minden hiúság.

KÁROLY Aki azt egyszer kóstolta. – Nemes előkelőség! Diszkrét fény! Nyomorult kertgolyók! Valami olyan, olyan – Bűnnel, csak bűnnel! Akárhogyan! Milyen gyöngé vagyok! Szeretöm, édes! Édes, édes Marianne! Épp egy hete nem láttam. Azt mondta legutóbb. Aki engem szeret, annak meg kell engem érdemelni.

És úgy mosolygott! Kacér. Tudja mi a legszebb, doktor úr? Találja ki! A válla! Olyan nemes, drága. – Pizskos falu!

ORVOS Minden asszony egyforma, tessék elhinni nekem. Csak egészséges legyen és fiatal. – Falun is vannak – jók.

KÁROLY Nem egy asszonyról van szó, értsen meg, hanem egy egész világról! S ha meggondolom, hogy néhány rongy ezres – mi az, néhány rongy ezres?! Papírcafat, csinos rajz. Aranyalap! Mi az, arany? Érc, mint a többi! De cseng! Ragyog! Kulcs a világba! Hatalom, dicsőség! Minden akadály, minden út! Gyűlölöm, imádom! – Néhány rongy ezres! Amennyire ez a nyomorult ház biztosítva van, elég lenne.

ORVOS Bizony, manapság a pénz –

KÁROLY Milyen boldog volnék! És milyen boldogtalan vagyok! Pizskos falu. Egy – asszony szeszélye – már majd mit nem mondok – az anyámra! Anyám! Hisz neki is javára válna – csak ez válnék javára! Ha meg tudnám győzni – Ó, hogy az emberek meg nem érthetik egymást! Szakadj ki, nyelv; mire való vagy?! Magunkba, magunkba vagyunk zárva! De legalább magunkéi vagyunk! – Egy öregasszony szeszélye! Mi ez az asszony mondja doktor úr, mi ez az asszony?

ORVOS Az édesanyja.

KÁROLY Édesanyám? Egy tudatlan, ideges öregasszony; csak kár nekem, szenvedés magának. Egy buta rögeszme! Nem lehetne félbolondnak deklarálni? Minden enyém volna; nők, férfiak, tudomány, művészet, utaznék; Európa, Ázsia, az egész világ! S ez a buta kuclik itt – be van biztosítva. Biztosítva vagy átkozott! Mi biztosít? Az én gyengeségem. Milyen fényesség nyílt meg egyszerre előttem – és most megint börtönben vagyok.

ORVOS Nono. Magára hagyom, talán lecsillapul. Jó éjszakát kívánok – jó egészséget kívánok.

KÁROLY Doktor úr – Ön szabadelvű, felvilágosodott ember, előítélet nélküli, és nekem igazi barátom. Megígéri nekem? Ígérje meg, hogy akármilyen történik, érti, akármilyen történik, nem szól erről a beszélgetésünkről semmit, senkinek, - Talán –

ORVOS Nono – csak nehogy aztán – Vegyen hidegvíz fürdőt!

KÁROLY Nem, doktor úr, Ön nem ismer engem – csak jó lesz, ha tőlem függ, mindenkinek. Ah, ha ez a ház élőlény volna – akkor nem állnék jót! – Ígérje meg!

ORVOS Ha nem lesz semmi baj: természetesen – minek mondanám el? S kinek mondanám el?

KÁROLY (Izgatottan) Isten áldja, doktor úr!

ORVOS Volt szerencsém – jó éjszakát kívánok! Tehát – hidegfürdőt!
(El.)
(Károly utána nézvéen, meggyőződve, hogy elment, visszajő, s előbb anyja lakásába kar benyitni, majd mást gondolva az udvar hátsó részébe megy, s ott fel-alá kezd járni. Pali jön hátul a konyha felől; Cuci – egyhuru hegedűvel – az utcáról. A szín közepén találkoznak. Esteledik.)

PALI A marhahús száraz hús, de jó hús. Szikárit és szívósít; jó hús. A sillerbor is jó bor; de én már ittam jobbat is. Én már egyszer sampányit is ittam. – Jó estét, koma.

CUCI Adjon isten, koma.

PALI (Neheztelve) Én csak azt mondom: koma, mert azt tartom: a cigány is olyan, mint más, nincs igazam:

KÁROLY (A háttérben járkálva mormog) Általános Magyar Biztosító Társaság. –

PALI Nincs névnap, koma.

CUCI (Felveti mélyen meghajtott fejét és srófolja a hangszerét)
De a tekintetes úr – a fiatal tekintetes úr megjött Budapestről?
(Ködösen, tagoltan beszél.)

PALI Kend csak megjelenik – hahaha! Én mindig azt mondom: az öreg Cuci csak megjelenik. – Véresek a szemei, koma; nem tértünk be valahova? – (Hunyorít.)

CUCI Megvénültem.

- KÁROLY (Mint előbb) Assicurazione Generali ... Néhány rongy ezres ... (Ökölbe szorítja egyik kezét és gyorsítja lépteit.)
- PALI Nem jól van ez így koma. Én mindig csak azt mondom; nem jól van ez így. A szegény ember dolgozik, vesződik, mint egy állat, míg meggyőszősödik – és akkor? – bedugják egy gödörbe... nincs igazam? Alig érünk eleget enni és már minket esznek – hehehe – a kukacok, öreg, ne csodálkozzék úgy, a kukacok!
- KÁROLY (Távol) Elég lenne – feltétlenül. –
- PALI Kend hajdan az első cigány volt az egész megyében – úgy beszél. Nagy urak pajtáskodtak kendeddel. De én mindig csak azt mondom: nem jó az urakkal egy tálból cseresznyézni. Nincs igazam, koma? – Hahaha! Mire jutottunk koma? Hol a gombjárul a szőr? Rivójárul a húr? Mikor az ember megvénül, olyan mint a rohadt alma – nem jól mondom? – Én vagyok az első számú hordár. Némelyek azt mondják, hogy nem hordár vagyok, hanem hordó, de miért? Mit gondol koma miért? Haha! Kend se találná ki a puskaport.
- CUCI (Remegve) A főispánt is tegeztem.
- PALI Nem jó az urakkal egy tálból cseresznyézni. Mi haszna most kendednek, hogy a főispánt is tegezted? Az urak kutyának tartják a szegény embert. A kutyával is pajtáskodnak néha; nincs igazam? – Azért én csak azt mondom: ejha! Szegény koma! Haja, húrja rég kihulla, egy húron lóg az élete, egy hajszálon! Vén kutyának nincs becsülete.
- CUCI (Hangolni és sikálni kezdi egyetlen húrját)
- PALI Maradt még mit feledni? – A főispán még fiatal nőt vesz, a vén torkos. Ugye koma, mi sem volnánk jobbak? Ejhaj! Az urak is csak olyanok, mint mi. Amíg tart. Vén ember rohadt alma – kívül még talán megy – de belül! – Nem jön az a páncélos gyík? Betörött a páncélja – hahaha. Csillog, mint a békateknő. Vörös. Szél lesz véres az este.
- CUCI (Nyikorogni kezd azon az egy szál húron)

- PALI Ha egyszer megölnék az urakat, mind: mi lennénk az urak! Ejha! Én lennék az első! Felégetném ezt a héjascsigát! – hahaha! Kifüstölném, mint a csótánbogarat. De jó kedvem lenne! Komát megtenném főispánnak.
- KÁROLY (A „zenére” figyelmessé lesz és előre jön) Fogja, itt egy krajcár. – Jól van, jól van.
- PALI Pénzt kapott, koma.
- CUCI Mondok, illenék a tekintetes urat köszönteni – hogy oly rég nem láttuk.
- KÁROLY Jól van, jól van, öreg. Menjen tovább, öreg.
- CUCI Szépen köszönöm a tekintetes úrnak. Az isten áldja meg.
(El.)
- PALI Pesti úr, nagyságos úr. Én tudom mi az illendőség; azért vagyok első számú hordár.
- KÁROLY Nem vagyok nagyságos.
- PALI Voltam én már Pesten, mikor a pucokvonatot csinálták. Éjszaka is dolgoztunk, lámpásnál. Ejha! Annyi ott az utcán a ringyó, mint ősszel a pap kertjében a férges szilva. Még minket is nagyságultak; elhiszi-e? De mégis az úri ruha köll; az köll.
- Postás uram
Mért levelezett?
- A Cuci se tud már ennél különb nótát – Ej de fene szél lesz; mintha tűz volna, olyan az ég.
- KÁROLY (Eddig megint fel-alá járt: most hirtelen megáll Pali előtt)
Pali, ismered az anyámat.
- PALI Már hogy az öreg tekintetes asszonyt? Hogy ne ösmerném? Jó asszony; én sohase mondtam, hogy nem az; miért mondanám, Az, hogy engem mindig korhol, az csak attól van, mert azt mondják, hogy én sokat iszom; és van is benne valami. Én megmondom, ami igaz. Nem jól teszem, hogy iszom; de azért lehetek becsületes ember; nincs igazam, nagyságos úr?

KÁROLY Tudom, hogy jó asszony; csak egy a hibája. Ezt a házat úgy szereti, mint valami elevent; és végre is belebolondul... előbb utóbb úgyis belebolondul...

PALI Én mindig csak azt mondom: mindenkinek megvan a maga kedvtelése. A Cuci meg nem válna a hegedűjétől, noha nem vesz új húrt rá. Az Anna lányom, mindig a macskát dédelgette. – Ha! Rákezd ám a szél. Olyan tüzes az ég, mintha éppen ez a ház égne. No iszen, ha égne, a tekintetes asszony –

KÁROLY Mikor volt itt utoljára a kéményseprő?

PALI Már rég láttam erre.

KÁROLY Én nem is, nem is bánám, ha leégne! Az anyám csakis úgy, csakis úgy szabadulhatna meg ettől a rögeszméjétől ... mondta a doktor is. Ha úgy szépen kigyulladna – egy szeles este – konyhán vagy padláson – véletlen szerencsétlenségképpen – azt én nem is bánám – még inkább talán örülnék neki. Tudod. Az anyám érdekében. Be van biztosítva – hát az értéket megkapná – az anyám. Csakhogy megszabadulna a rögeszméjétől. –

PALI Hát – az, ilyen szeles időben, könnyen megeshetik, könnyen megeshetik ... Rossz a tűzhely – az Anna nem vigyáz kellőképpen –

KÁROLY Ó de szép ez a piros ég – vagy most már lila ... A Marianne-nak van egy ilyen színű ruhája – fraise –

PALI Hanem akkor az Annát érheti törvény – törvény érheti az Annát.

KÁROLY Mindent kárpótolnék – még többet is adnék – sokkal többet. – Aki az én anyám gyógyulását segíti: annak ne legyen oka panaszkodni.

PALI Az Anna egy kicsit gyáva; de jó leány, derék leány. Meglátja a nagyságos úr, hogy derék leány.

KÁROLY No. Könnyebben mint, mint gondoltam.

PALI Tessék?

KÁROLY Nem magának szoltam öreg. – Itt van ni, már fennhangon monologizálok! – Most bemegek botért, kalapért; aztán elmegek kicsit a kaszinóba ... vagy sétálni; és nem leszek itthon; érti öreg? Nem leszek itthon. Maga addig maradjon itt –

PALI (majdnem józanon) Jobb is lesz, csak tessék elmenni; (konfidensen) majd addig én beszélek Annával.

KÁROLY De igazán öreg, gondolja, hogy bízni lehet?

PALI Amit én mondok, nagyságos úr, az biztos. Én mindig megmondom, ami igaz.

KÁROLY (A lakásajtóig érve visszaszól) aztán egy szót se erről senkinek; érti?

PALI Miről?

KÁROLY Hát – amit – amiről beszéltünk.

PALI Csak tessék nyugodtan elmenni – bízva rám nagyságos úr – nem vagyok én részeg.

KÁROLY Ó erről mégis elfeledkeztem! – Hova jutottam! Iszákos! A doktor meg ez – No! Minden jó, ha vége jó.

PALI Csak tessék nyugodtan elmenni – engem ér baj először – Hanem aztán – mert most vonatra mehetnék.

(Károly bemegek. A szín mindjobban elsötétedik, a szél már hallhatóan dúdol, a faágak hajlonganak, a kert üveggömbjei barnafényűek, a sötét violaszínű ég alól szinte impozánsan villog elő a Simóné háza.)

PALI (Ködmenét vállára vetve, a hátsó konyha felé közelegve)

Postás uram –

Mért levelezett

Míg a tengeren

Át nem evezett?

Ejhaj! Most kéne a Cuci!

ANNA (Jön a konyhából) A sárkány bement a fiához; hallom a hangját, most kisurranhattam. – Hogy-hogy mégis itt van? – No! Olyan komolyan néz, majd egészen józan. Mi lelte?

PALI Anna! Akarsz-e pénzt kani?

ANNA Min jár az esze megint?

PALI Akarod-e a sárkányodat megkínozni, he? Itt a tromf. Látod: mindig mondtam én: az isten ad néha a szegény embernek is egy kis elégtételt. Még ha nem kapnék is pénzt érte, jólesne a májammak.

ANNA No mondja ki hát ami a begyében van, ne beszéljen mindig rébuszokban.

PALI Betüzelsz neki Nani, betüzelsz. Hahaha. Felégeted ezt a kalitkát, kifüstölöd a sárkányt a barlangjából. Ejhaj! Az lesz ám valami, ha a pipámat ennek a boszorkányháznak a tűzén gyűjthatom meg!

ANNA Menjen haza aludni.

PALI Az az utolsó, mikor az embert a saját lánya leckézteti. Ha mondom, hogy kipörköljük ezt a sasorrú bábát. Ürgét vízzel, banyát tűzzel. Akárha lepényzsindely volna, mint az egyszerűnél.

ANNA No ne fantáziáljon itt már, mint egy gyerek, hanem beszéljen okosan, vagy menjen aludni.

PALI Anna, te okos lány vagy, nagyon is okos vagy; kukaforma, de okos. Én mindig azt mondtam: az Anna nem sokat szól, de helyén az esze. Tudod, hogy a szegény polgármester mindig úgy van mint a kutya a kútban. Úri rokk a bilét a nagyvilágba; szegény ember háza fügefészek. – Szereted az asszonyodat, mi?

ANNA Isten ments.

PALI Megfojtanád egy kanál vízbe, hehehe. De te is csak olyan lány személy vagy, mint a Róza nénéd. A múltkor is hogy látom, mondom neki. Róza nézi – mondok – kendnek csak jó a sora: hol jobbról ül, hol balról a padkán.

- ANNA Nem ülhetek én a padkán, tudja jól.
- PALI Még majd tán henyélhetsz ott is. Látod Anna, eddig azt mondtam; ne bánts! Csigát ha eltapossák: azontúl kutya baja: nem igaz? Törd be a házát; hóttig fáj neki. Égesd föl! Bár belefulladás a bűdös füstjibe! De nem: élje túl és ríjon utána. Fűts be neki. Ejhaj! Ez éppen jókor jött. Azt mondja az úr: gyűjtsd föl az anyám házát! Jól van, mondok, fölgyújtom; - de jó pénzért. Keni a markodat, mondja az úr. Keni a markodat, pörköli a sarkodat: nem jól mondom?! Ejhaj! Ne gondolj a törvénnyel. Érték én a törvényhöz: azért vagyok hivatalos személy; első számú. Azt fogják mondani: vigyázatlanság. Mikor a Tám Julis kútba dobta a hatodik magzatját, mert sokallta már: arra is azt mondták, hogy: vigyázatlanság. Úrral cimborálsz: ne félj a törvénytől. Keni a markodat: mit bánsz egy kis dutyit?
- ANNA Nem félek én már a törvénytől; nem árthat már énnekem a törvény. De mondja. Lehet-e hinni a szavában? Nem megint a bor beszél-e belőle? – mit ér okoskodni?
- PALI Tiszteljed atyádat és anyádat. Szegény anyád – törvény előtt a hitvesem volt, hát nem akarok róla rosszat mondani. De amit én mondok, az igaz. Láttál valaha úgy, hogy a bor elvette az eszemet? Ha iszom, iszom, mert az nekem jólesik, kinek mi köze hozzá? Nem jól teszem, hogy iszom, de nem bántok vele senkit. Hanem amit mondok, az igaz, azt te tudhatod Hát csak gyorsan, az úr mindjárt elmegy hazulról, addig. Majd sütsz-főzöl ugye? Rossz a kémény ügyis. Hamar, az a fő. Majd elmész utána Gyüdbe; lebúcsúzod.
- ANNA Nem félek én az Úristentől se. Se mennyország nincs, se pokol nincs, se tisztítóhely nincs. Azt csak a papok mondják. Aki meghal, nincs abba több élet.
- PALI A papok is ígéretnek mennyországot, a cucilisták is, de én mindig csak azt mondom: ez mind egykutya. Jobb ma egy veréb, mint holnap egy réce. Csak rakd a tüzet! Süss-főzz nekik! Ha jó a fiának, úgy kell az anyjának. Ki-ki egye a főztjét. Gyere –

ANNA Nem, maga csak menjen most hogy ne is lássák itt, mert még gyanúba fogják.

PALI Igazad van Anna, okos leány vagy; mindig mondtam én. Megyek: iszom egyet – előre. Ejha! Most nem sajnálom a pénzt. Ha meglesz, elhívom az öreg Cucit is, legyen szegény ördögnek egy jó napja.

ANNA Csak ki ne fecsegne valamit.

PALI Minek nézel engem? Volt nekem dolgom nagyobb urak titkával is: azért vagyok hivatalos hordár: az első számú, hogy ne tudjam fogni a számat, ha kell – Hoppsza! De sötét van már.

ANNA Nem soká lesz sötét Fúj a szél: mindjárt égni fog.
(Anna be a konyhába. Pali el a kapun. Várakozás, teljes csönd, üres színpad. Felhős, sötét est. A szél füttyül és zörög a kitört ablaktáblán. A szünet sokáig tart, úgy, hogy a néző már nyugtalanul és feszélyezve érzi magát. Végre Károly jön a szobából, bottal, kalappal. Simóné kikíséri.)

SIMÓNÉ Csak aztán vacsorára hazajöjj ám; elég jó vacsoránk lesz.

KÁROLY Mindjárt megjövök; csak egy kicsit levegőzni megyek; mert fáj a fejem.
(Amint búcsúznak, Simóné elrészegedik és megcsókolja.)

SIMÓNÉ Látod, édes fiam, tudtam én, hogy nem akarsz te az édesanyádnak rosszat. Nem akarhatod te elvenni szegény özvegy anyádtól az utolsó hajlékát. Jó szíved van neked. Nem akarhatsz te rosszat anyádnak. Tudod, az jutott eszembe, amit egyszer hallottam, hogy a doktor mondott rólam, és érzem, hogy igaz: ha ezt a házat elvinnék tőlem, megőrülnék.

KÁROLY A doktor mondta.

SIMÓNÉ És érzem, hogy igaz. Hidd el, én megőrülnék. Én nem tudnám elviselni. Ne ne vess ki, de mikor csak álmodtam is egyszer, hogy leégett a házam.

KÁROLY De hiszen be van biztosítva a háza.

SIMÓNÉ (Nevet) Mit ér az fiam, ha már egyszer leégett? Azt hiszed fiam, hogy nekem csak egy ház kell, és akkor boldog vagyok? Ne hidd azt fiam. Látod én szegény öreg asszony vagyok, de ebben a házban akarok meghalni, ahol édesapáddal éltem, ahol te születted. Éppen ebben a házban, amely nekem az emlékek kincsesbányája lett. – Szeles idő van, nem kellene őszi kabátot venned?

KÁROLY Szeles idő van!

SIMÓNÉ Ilyenkor a legkönnyebb meghúlni. Szegény édesapád is így kapott tüdőgyulladást – sírba vitte. Ott halt meg – az udvari szobában. Ha ő élne, ez a ház már emeletes volna.

KÁROLY De – mama, tegyük fel – ha leégne a háza, a biztosított összegből éppen ilyent építhetne újra.

SIMÓNÉ Ne beszéljünk erről, fiam; úgyis azt vetik édesanyádnak szemére, hogy kellemetlen dolgokról szeret beszélni. Tudod, hogyha már meg kellene válnom a házamtól: százszor inkább eladnám a te kedvedért, ha tudnám, hogy igazán a pályádat és nem csak a boldogtalanságodat mozdítanám vele elő: akkor legalább láthatnám – néha – messziről – nyugodt volnék, hogy megvan, reményem volna, hogy tán még visszaszerezhetem – mint hogyha fölégni látnám – ó, az borzasztó volna! Ne is említsd.–

KÁROLY De - szeles az idő – ilyenkor –

SIMÓNÉ Fiam! – Károly! Mi az? –

KÁROLY (Hirtelen görcsös sírásba tör ki.) Édesanyám! – Édesanyám! Hova sülyedtem?! Gyújtogató lettem! Soha, soha nem képzelhettem volna! Az én nagyravágyásom az oka mindennek. Nem születtem én Napóleonnak. De mikor olyan, olyan üres volt a világ! Betelik rémmel! Olyan sivár! De mégis – ha a Marianne nem jutott volna eszembe, nem lett volna – nem lett volna semmi. –

SIMÓNÉ Mi lett? - Mi lett? -

KÁROLY Én! Gyújtogató! Csaló! Anyám sírba vivője! Anyám! Édesanyám!

SIMÓNÉ Mondd hamar! Mit tegyek? Hova menjek? Hova szaladjak?
Az Istenért!

KÁROLY Hátha benn égtél volna! (Meredten áll!!)

SIMÓNÉ Hamar!

KÁROLY Ha nem lett volna szeles idő - nem lett volna semmi. Ha nem
akartam volna házasodni, nem lett volna semmi! Ilyet! Ebből!
Pénzért házasodni! Mi több: a pénz, vagy a test?!
Tisztességesen kellett volna!

SIMÓNÉ Hamar!

KÁROLY Most – se pénz, se posztó! Hiába! Minden hiába! Mit ér? A
rab – gonosztevő! – felgyújtja a börtönét és – bennég!
Bennég! Örökre ég, mint a csipkebokor! – Anyám!
Édesanyám!

SIMÓNÉ (Kezeit kulcsolja) Mondd! – Hamar!

KÁROLY A doktor tudja – meg az az iszákos – csak ne fecsegne -
Istenem! Istenem!

SIMÓNÉ (Sikolt) A doktor!

KÁROLY Exaltált bolondok vagyunk valamennyien! Miért szültél? s
ilyenek!

SIMÓNÉ Fiam nézd! Az Istenre könyörgök – nem ér semmit a
kétségbeesés – az izgatottság – Szegény apád is mindig azt
szokta mondani. fő a hidegvér. – Nem lesz semmi baj - nézd -
hisz anyád megbocsát neked. –

KÁROLY Te vagy az oka mindennek, éppen te! és most a kedvedért, a te
kedvedért rontottam el minden! Éppen a te kedvedért!

PALI (Hangja az utcáról)

Postás uram -
mért levelezett

KÁROLY (Ökölbe fogja jobbját) A nyomorult!

SIMÓNÉ Ó az! Ó az! (A kapuhoz fut, kitarja; Pali előtte áll; igen részeg
hangosan kacag.)

KÁROLY (A szín közepén maradva, kezét a homlokára nyomja) A fejem! Fáradt vagyok! Nem lehetne minden a régiben?

PALI Én mindig csak azt mondom: mindenkinek megvan a maga kedvtelése. Egy kis itóka egész lelket önt az emberbe.

SIMÓNÉ Részeg disznó! Ha meg mered tenni, becsukatlak.

PALI Én, tekintetes asszony? Hahahaha! Mit merek én tenni?

SIMÓNÉ Ez a hála, hogy a lányodat felfogadtam, nevelem? Ki vele, vén bolond, mit akartál tenni?

PALI Mit tehet ilyen szegény ember? Én mindig csak azt mondom, szegény ember bújjon el!

KÁROLY Ne bánts, mama, nem lesz semmi baj. Talán nem lesz semmi baj. – Pali, azt mondom neked, valami közbejött és most én akarom, érted? Én, hogy ne hajtsd végre, amivel megbíztaalak.

PALI Ne vigyem le a vasútra a pakkját, mikor elutazik?

SIMÓNÉ Ne tedd magad, ázott róka, mert kikaparom a szemedet.

KÁROLY Mama, az Istenre kérem, csak higgadtan. Engem is kivesz a sodromból megint.

PALI (Simónéhoz) Boszorkányhoz illenék. Az én fejemet nem zavarja meg a bor soha. Nem emlékszem, hogy mást tetszett volna parancsolni.

KÁROLY Nem is fog mást végrehajtani, ugye? Mondja, hogy nem fog mást végrehajtani!

PALI Ha azután eszembe ötlene valami más megbízása a nagyságos úrnak; majd funtra tesszük –

KÁROLY Ne bánts mama. Fortélyos a szemtelen: azt akarja, hogy megfizessem. – Megfizetlek gazember, megadok amit kívánsz, csak ne tedd meg ezt – ezt ne tedd meg!

PALI (Vigyorogva) Nem pénzért teszem. – De mivel tetszett megbízni?
(A szél hallhatóan süvit.)

- KÁROLY Ne bántsza mama. – Tudod te jól, gazfickó, tudod te jól! - Nem, nem bíztalak meg semmivel, hazudsz. – Próbára akartalak tenni, nyomorult, és látom, hogy képes volnál pénzért gyűjtogatni; gyűjtogatni!
- SIMÓNÉ Felgyűjtani egy szegény özvegyasszony házát.
- PALI Csak a fiának tenném, nincs igazam nagyságos úr? Én csak azt mondom: ha kaptam is a nagyságos úrtól némely megbízást, tudnám én, mit tegyek, dobra üssem-e; azért vagyok az első számú hordár. A nagyságos úr is azt mondta: ne járjon a szád, csak tedd meg amit mondtam. Van annyi ez már, hogy ha visszamondják is: csak mások előtt mondják vissza. Nem vagyok én részeg. Látja a nagyságos úr, én jobban tudok titkot őrizni, mint maga.
- KÁROLY De ha nem vagy részeg, hát érts meg hát: nem akarom, igazán én nem akarom. Érts meg, higgy nekem. Csak hiszel nekem.
- PALI Tudom én, mit kell tenni. Van sütnivalóm
(A szél süvit. Felhők kavarnak.)
- SIMÓNÉ Szegény, szegény házam. (Sír)
- KÁROLY Nem, mama nem lesz semmi baj, menjen csak egy kicsit be mama; tegye meg nekem; majd beszélek én ennek a fejével.
- PALI Ne fáradjon, tekintetes asszony; nem érdemes.
- KÁROLY Hála neked úristen! Már azt hittem, hogy sohase fogok megszabadulni – mint a bűvészinás – a felidézett szellemeitől. Egy részeg paraszt miatt!
- PALI Részeg paraszt! Részeg kutya! Szegény ember kutya! meg disznó! – De! – Kell nekem az urak büdös pénze! Én azt teszem, amihez kedvem van, – a magam kedvére teszem. Ejhaj! Csak ropogjon - lobogjon. – Bár már érezném a szagát!
- SIMÓNÉ Legyen eszed Pali, ne olyan hangosan, világ hallatára! Mennyit kívánsz?
- PALI Tartsák meg a pénzüket. Kell a fenének a pénzük. Most az ördög se parancsol nekem. A bor mégiscsak lelket önt a

vénemberbe is. Csak olyan legény vagyok, mint akárki. Lobogjon, ropogjon. Senki se sajnálja.

SIMÓNÉ Nevelem a lányát! –

PALI Cselédnek. Csupa könyörületességből ingyen cselédet! Ah a ti jószágos pofátok! Nem jól teszem, hogy iszom.

SIMÓNÉ Agyonverted volna.

PALI És ha vertem is né ha – az én leányom! Az enyém, érti, nem a magáé, vén boszorkány! Ha vertem is néha: ő még többet leckézett engem és kinek mi köze hozzá?

KÁROLY Hagyja maga, tisztára bor beszél belőle.

SIMÓNÉ Anna szeretett engem.

PALI Hahaha. Mint a kecske a kést. Ha! Égni fog a kedves háza, ha beledöglöm is – éppen Annáért.

KÁROLY Eddig szép szóval beszéltem veled, hanem most már azt mondom, vége legyen ezeknek a hercehurcáknak, sok haszontalan beszédnek: mert van ám akkora hatalmam, hogy megvédelmezzem az anyám házát, ha akarom! Tudod milyen büntetés vár a gyűjtogatókra -

PALI És ha kiderülne az igazság? Hehehe! Én megmondom, ami igaz. Az Istennek is megmondom ami igaz.

KÁROLY Ki hisz neked sehonnai bitang? Züllött éhenkórász, ki hisz neked? Az hiszed, neked inkább hisznek, mint nekem? Te aljas naplopó! (Pofon üti)

SIMÓNÉ Fiam!

PALI No-no – megálljon az úr – megálljon az úr, ezt megkeserüli. Ezt még megkeserüli. Ha felakasztanak se bánom. Kikiáltom az egész városba – az egész vármegyébe: – a Simó nagyságos úr, a Simóné tekintetes asszony fia – csaló! gyűjtogató! Uraknak mindent szabad. Szegény ember kutya. Ezt megkeserüli. Égni fog a háza, ha felakasztanak is!

(A ház felett a túlsó oldalról erősen sötétedik, nem tudni, füst-e vagy felhő.)

KÁROLY Ne bántsá mama – már nyugodt vagyok – nem érdemes törődni a gazemberrel – el kell fogatni – kár volt eddig is beszélni vele – el kell mindjárt fogatni. - Hogy erre előbb nem gondoltam! Lám a rossz lelkiismeret! De ki hisz neki! Be kell kísértetni - izenni a városházára - nem lármát ütni - itt van egy részeg - nem lehet semmi baj.

PALI Úgy? Azt hiszik, ha engem becsukatnak, avval aztán jól van minden? De nem addig van a! Engem becsukathatnak! De azért a házuk a bűdös, ronda, istenvert házuk égni fog. Ha felakasztanak is, égni fog.

SIMÓNÉ Milyen szag van itt? Jesszus!
(A szél süvit. Nagy füsttömegek kavarnak.)

KÁROLY Az Anna! Erre nem gondoltam! Hogy erre nem!

PALI Igenis tekintetes asszony, az Anna, akit maga nevelt, maga, aki magát úgy szereti, mégsem olyan kuka, buta lány, mint amilyennek látszik – az Anna -

KÁROLY Anna! – hamar – vele kell beszélni -

PALI Beszélhet már avval a nagyságos úr – menjen beszélni a pesti szeretőivel - akire a pénz kéne – az Anna derék lány, mindig mondtam én. – Szidd a füstöd, banya!

SIMÓNÉ Jesszus! Jesszus! A házam! Jesszusom! Istenem, miért mérted ezt rám? Mit tegyek? Hamar – Gazemberek! Gazemberek!

KÁROLY (Kezét a homlokára) Miért is jöttem ide? Átkozott. Se pénz, se – Miért is, miért is – vagyok olyan – gyenge –

PALI Postás uram
mért levele-zett? –
Ha felakasztanak is!
Míg a – tengeren -
Ejhaj! De idepasszul ez a nóta -

ANNA (Kiront a házból, a konyha felől) Jézus Mária! Segítség! Tűz van! Tűz van!

SIMÓNÉ (nekiront) Haszontalan teremtés!
(A ház tulsó oldaláról lángok csapnak fel, a füsttől meglehetősen elnyelve. A ház mögül a másik utcáról kiáltás hallatszik.)

HANG (Az utcáról) Tűz van! Tűz van!

KÁROLY Késő bánat – eb gondolat.
(Az utcáról futó lépések, láрма. Beszalad néhány utcagyerek és egy öregasszony. A szél nagyon fúj, a füst előnti a színpadot.)

HANGOK Az öreg Simóné háza...
- Hátul gyulladt ki.
- Hol a tűzoltók?
- Vízet!
(Távolról két lövés hallatszik.)

KÁROLY Örökre börtönben! – Megadtam az árát – Ó! Marianne -
(Senki sem törődik vele.)

SIMÓNÉ A házam! a házam! – Mit ér már? – Mennybéli szent atyám, miért mérted ezt rám, épp rám!

HANG (A kapuban) Biztosítva van háza?

MÁSIK Nem látod?

EGY ÖREGASSZONY Merre tartja tekintetes asszony a pénzét? Ejnye Pali, mit áll itt, mint egy szent? Menjen, segítsen megmenteni a tekintetes úrnak a pénzt! Nem hallja?

EGY SUHANC Részeg megint.

MÁS Ha! A Simóné, éppen! Ez nagyszerű. Úgy kell neki.

ANNA (Lányokhoz) Én nem tudom, mit lárma megint rám? Mindig ilyen: bűnbak kell neki.
(A harang megadja a vészjelet. Kongatás. Az udvar megtelik néppel. Nevető, kíváncsi publikum; megismerhetők az utcakölykök, akik a darab elején felléptek. A szomszéd

fűszerkereskedő egy nadrágban és ingben. Parasztasszonyok, sopánkodva; cselédlányok. Néhány diák – A tűzoltókocsi robaja, megáll a ház előtt. Hallatszik, amint leugrálnak róla. Nagy, folytonos moraj; s egy pár percig szünet, csak susogás. A főszemélyeinket eltakarja a nép a néző elől. A tűz folyton pattog, ropog; láng már jobban látszik, a szél sivít. Füst és fény.)

A FŰSZERKERESKEDŐ Már egészen jól ég.

A MELLETTÉ ÁLLÓ Bizonyosan megint valami gondatlanság.

EGY DIÁK Régen volt már ilyen látványosság Sátorfán.

(A tűzoltók helyet csinálnak; a szivattyút beállítják. A tisztult tér mögött feltűnik a Simóné siránkozó fekete alakja. Az orvos is jön.)

SIMÓNÉ A házam! Egyetlen vagyonom, örömöm, reményem, mindenem! Szegényt az ág is húzza. A házam! A ház, ahol az uram meghalt, – a fiam született! Az egész világ az én ellenségem. Én vagyok a leg – a legszerencsétlenebb a világon! A házam! A házam!

KÁROLY Ne neked, reményeim bitója! Siralomházam! Börtönöm! Megégsz ugye? És már hiába! Nekem hiába! Hiába! Anyám! Édesanyám! Ne a házat sirassa, hanem a fiát.

CUCI (Megjelenik a hegedűjével és egyetlen húrján élesen játszani kezd.)

MAJOR, A TŰZOLTÓPARANCSNOK Félre öreg! Munkához!

EGY UTCAGYEREK Nagyszerű, hogy éppen a sárkány háza. Hogy sír.

EGY TŰZOLTÓ Félre az útból, vagy segíteni!

EGY LÁNY (Aki vizet hord, egy legényhez) Ne lábatlankodjon itt, hallja, mert nyakon öntöm!

EGY ÖREGASSZONY Bizony – nagy szerencsétlenség.

SIMÓNÉ Hogy az a jóságos Isten is mindent a szegény özvegyasszony vállára zúdít! A fiam az oka! Én vagyok az oka! Ég! Ég! – Nem viselhetem el.

EGY SÉTÁLÓ Szegény öregasszony. Sajnálom.

MAJOR Tessék kérem félre állni, ha már nem segít. Mi megteszünk minden lehetőt.

(Néhány helybeli úr is odavetődik az udvarra, felsőkabátban, bottal; köztük Balog járásbíró és az orvos.)

ORVOS Alászolgája, jó napot kívánok; hát hogy van?

SIMÓNÉ Jaj, még a közelébe sem engednek – a közelébe sem engednek – a közelébe sem -

EGY TÚZOLTÓ Bizony jobb is lenne, ha elmenne valahova. Félre!

EGY POLGÁREMBER Mit jajgat úgy? Hiszen biztosítva van. ha énnekem be volna biztosítva!

ORVOS Hm. Hm.

SIMÓNÉ Mit ér az már nekem? – mit ér – mit ér?

BALOG És nem akar ám szünni ez a szél.

MÁSIK ÚR Éppen itthon volt a fia az öregasszonynak.

HARMADIK Hol is él a fia?

PALI (Hirtelen, váratlanul elneveti magát.) Hahaha!

KÁROLY (Rárohan) Gazember! Gazember! Ördög!

BALOG Bolond a fia is, mint az anyja.

MÁSIK ÚR Olyan volt az egész család.

MAJOR Oltsátok! – Vized!

ORVOS (Gondolkozva) Vized! Több hideg vized!
(Cuci hegedül.)

UTÓSZÓ

Annak idején, egy évtizeddel ezelőtt, volt a Rádiószínháznak egy sorozata, amely húszadik századi elfelejtett magyar drámákra kívánta felhívni a figyelmet. Jobb sorsra érdemes művek meglepő bőségben kínálóztak, új meg új érvet szolgáltatva annak a közkeletű, (de téves!) nézetnek a cáfolatához, miszerint a dráma – különösen századunkban – irodalmon kívüli, vagy legjobb esetben is: irodalom melletti műfaj, amelyet főképp iparosok, ügyeskedő mesteremberek műveltek, az igazi írók azonban távol tartották tőle magukat. Mindennek éppen az ellenkezője igaz: szinte nincs is olyan rangos alkotó századunkban, aki legalább egy-egy kísérlet erejéig meg ne próbálkozott volna a drámaírással! Más kérdés, szomorú tény, hogy mindezek a próbálkozások megmaradtak az íróasztalfiókban, vagy – szerencsés esetben – folyóiratok, magánkiadású kötetek oldalain lelhetők fel. A színház készsége hiányzott tehát; nem akadt olyan műhely, amely hajlandó lett volna fölnevelni magának a maga drámaíróit. Ha valaki – mint például Füst Milán – mégis hagyott hátra tökéletesen színpadképes, érett alkotásokat, azt különleges megszállottságának tudhatjuk be – mások azonban, (így Babits Mihály is), más műfajokban érték el pályájuk csúcsát.

Annak a régi rádiószínházi sorozatnak a sikerek mellett volt egy, a szerkesztő számára különösen fájdalmas kudarca. Babits egyfelvonásosáról, *A literátorról* éppen az életre keltés, az előadás bizonyította be, hogy nem színpadra való, sőt még könyvdrámának is vérszegény. Ebbe azonban nem lehetett beletörödni, hiszen a *Laodameia*, meg *A második ének* című verses drámák, (terjedelménél fogva mindkettő elképzelhetetlen volt a rádióban történő bemutatásra), kétséget kizáróan bizonyította, hogy Babitsnak igenis volt sajátosan drámaírói vénája is!

Hogyan, merre, miképp lépünk tovább – egy véletlen találkozás igazított útba. Vonaton akadtam össze két – akkor még Szegeden élő, dolgozó - irodalomtörténésszel: Ilia Mihállyal és Kovács Sándor Ivánnal. Azt ma már meg nem tudnám mondani, melyiküktől, de annyi bizonyos, tőlük hallottam Babits kéziratban lappangó ifjúkori drámakísérletéről, *A Simóné házárol*. Ettől kezdve szabályszerű nyomozásba fogtam, de a föllelhető Babits-irodalom, (Kardos Pál monográfiája akkor még nem jelent meg), egy félszónyi utalást sem tartalmazott a művel kapcsolatban. Zsákutcák, elakadások után ismét a véletlen szólt közbe. Munkáért jelentkezett nálam a rádió ifjúsági osztályának egyik ügyelője,

Kelényi István. Rábíztam, ha tudja, ássa elő a Babits-kéziratot. Kelényinek szerencséje volt: Keresztury Dezsőben lelt hathatós pártfogóra, akinek révén nem sokkal később asztalomra tehetette az egyfelvonásost. Ettől kezdve már gyorsított ütemben folytak az ősbemutató – mindmáig az egyetlen előadási kísérlet - előkészületei és 1972. május 15-én, Lengyel György rendezésében el is hangzott a Kossuth adón. Feljegyzésre érdemes még, hogy özvegy Simóné szerepét Somogyi Erzsi játszotta, akinek – ha nem is utolsó, de – utolsó rangos, képességeihez méltó alakítását örökítette meg a hangszalag.

*

Az egykori rádiós előadás annyit mindenesetre bizonyított, hogy a Babits-mű több muzeális értékű irodalmi relikviánál. Mégis, hogy élő színpadon megállja-e a helyét *A Simóné háza*, csak akkor dőlhet el, ha valaki végre megkísérli igazából színre vinni. Úgy tűnik fel, ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy ne formális tisztelettel közelítsünk a darabhoz, hanem a lényegét próbáljuk kiemelni, megmenteni. „Megmenteni” – mert nem vitás, hogy Babits járatlan volt a színpadi hatásokban, dramaturgiai fogásait a századelő divatos íróitól leste el, (főképp Strindberg hatása érződik erősen), s amit jól tudott, azt is ösztönösen tudta, de kipróbálni, gyakorlatban lemérni, csiszolni és alakítani – ehhez nem volt módja, hiszen a mű nemhogy színháznak nem kellett, de a csalódott szerző még nyomtatásban sem tette közzé.

Amit Babits nem gyomlált – mert fenti okok miatt nem is gyomláthatott - ki művéből, azt bátran elvégezheti a mai rendező, dramaturg. (A rádiószínházi bemutató is erőteljes húzásokkal, apróbb módosításokkal élt.) A szereplők – századfordulós sajátosság ez, kétségkívül – túl sokat beszélnek, szinte agyonfecsegik szituációikat, a túlzásig magyarázzák önmagukat, s mindezt főképp monológokban teszik – miközben a színen „felejtett” másik szereplőnek nincs mit kezdenie magával. Dramaturgiai okokból látszik elengedhetetlennek a húzás, amikor Károly újra hangsúlyozza, hogy a ház „biztosítva van” – a befejezés feszültségét, „csattanóját” szünteti meg ez a túlzásba vitt előkészítés. A szöveg egyébként is világos utalást kínál arra nézve, hogyan váltható át a verbalitás színpadi akcióvá: a ház falán tábla jelzi a biztosítás meglétét, ennek felfedezése hangsúlyos színpadi pillanat, (de csak pillanat!) lehet. Károly alakjának kulcsát a doktorral folytatott párbeszédének elszólásaiban, kifakadásaiban kereshetjük – a befejező rész önmarcangolását,

önvadját úgy vélem, nem tanácsos elhinnünk. Problémát okozhat a két népi figura, Baka Pali és Cuci cigány alakja. Könnyű itt elcsúszni a népszínmű-stílus irányába, de ennek elejét vehetjük, ha sikerül tudatosítanunk a hordár alakításában, hogy még nótázásait is keserű indulat fűti át – ne lásson tehát ügyesen kiaknázható „ziccert” a részegség megjelenítésében.

A mű inkább a naturalizmushoz, mint a költőiséghez áll közel, ezért a stilizálás, kortalanná emelés alighanem reménytelen próbálkozás volna; érdekesebb erőfeszítéseinket arra fordítani, hogy megőrizzük a cselekmény, a figurák realitását. Végző soron *A Simóné háza* – kordokumentum, egy mentalitás rajza, amely - ha a maga konkrét valóságában tesszük közszemlére - még emlékeztethet is egy mai életfelfogásra, magatartásra. Ez az aktuális töltés azonban nem erőltethető – legfeljebb a mértéktartó, pontos, visszafogott játékmódor végeredményeként gondolkozhat el a néző azon, vajon manapság, merőben más körülmények között, nem találkozunk-e olyan emberekkel, akik szívük mélyén hasonlítanak Simónéra és fiára.

Nyerges András

Forrás:

Színjátsszók Kiskönyvtára 230. sz. Letűnt világok. Két egyfelvonásos. Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1980.
Babits Mihály: A Simóné háza. 5-28. old.